

Nietzscheovo poimanje povijesti

Korman, Tomislav

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:298677>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-27**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Preddiplomski studij filozofije i povijesti

Tomislav Korman

Nietzscheovo poimanje povijesti

Završni rad

Mentor: izv.prof.dr.sc. Boško Pešić

Osijek, 2020.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za filozofiju/Katedra za teorijsku filozofiju

Preddiplomski studij filozofije i povijesti

Tomislav Korman

Nietzscheovo poimanje povijesti

Završni rad

Znanstveno područje: humanističke znanosti, znanstveno polje: filozofija,

znanstvena grana: filozofija povijesti

Mentor: izv.prof.dr.sc. Boško Pešić

Osijek, 2020.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni. Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, datum
22.9.2019.

Korman, 0010211058

ime i prezime studenta, JMBAG

SAŽETAK

Friedrich Nietzsche je jedan od najvećih filozofa novoga vijeka, a svojim kritičkim i često napadnim mišljenjem uspio je nakon svoje smrti prikupiti veliki broj sljedbenika koji su upravo u njegovoj filozofiji vidjeli način za vođenje boljeg života. Nietzsche je pokušao ukazati na potpunu propasti svih tradicionalnih vrijednosti koje su dovele do početka propadanja Zapada. Glavni razlog za to vidi u kršćanstvu i kršćanskim tradicijama. Nietzsche je zastupao mišljenje da se povijest ponavlja ciklički, da ono što sada radimo i doživljavamo da će se to nakon izvjesnog vremena ponovno dogoditi. Takvo viđenje povijest se u potpunosti protivi onom kršćanskom, lineranog pogledu, koji smatra da povijest ima svoj početak i kraj. Čovjek treba shvatiti da ovaj svijet nema svoj kranji cilj, iznad njega nema nečega većeg. Kako ljudi to ne razumiju došlo je do nastanka nihilizma, odnosno do propadanja svih vrijednosti. Velikog krivca za to Nietzsche vidi i u historiji koja više ne uči čovjeka životu već isključivo pukim činjenicama. Način na koji se čovjek može osloboditi od nihilizma je putem umjetnosti, ona je ta koja bi čovjeku trebala otvoriti oči i ukazati mu na pravu istinu o ovom svijetu. U Zaratustri će Nietzsche dati svoju podjelu na tri preobrazbe, devu, lava i dijete. Upravo će u liku djeteta Nietzsche vidjeti mogućnost čovjeka da postane nadčovjekom i da kao takav uvede nove vrijednosti koje za uzor neće imati Boga već novog čovjeka.

Ključne riječi: Friedrich Nietzsche, nihilizam, povijest, umjetnost, vječno vraćanje

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Tumačenje povijesti do Nietzschea	2
3. Nihilizam	4
4. Amor fati	6
5. Vječno vraćanje	8
6. Nietzscheovo poimanje historije i poveznica umjetnosti i vječnog vraćanja	11
7. Zaključak	15
8. Popis literature	16

1. Uvod

U ovome radu prikazuje se Nietzscheovo poimanje povijesti; pitanje povijesti svijeta i pitanje kraja svijeta te način na koji se povijest kreće i razvija. Ima li svijet kraj ili nema jedno je od najčešćih pitanja filozofije.. Nietzscheovo promišljanje o vječnom vraćanju tematika je filozofije povijesti. Glavno pitanje filozofije povijesti je ima li u napredovanju u povijesti ikakve svrhe te, ako je ima, koja ja. Nietzsche će pokušati dati odgovor na to pitanje svojom tezom o vječnom vraćanju. Tijekom razvoja civilizacije izmjenjivala su se dva pogleda na povijest svijeta; jedan ciklički, kružni, u kojemu svijet nema svoj kraj i drugi kršćanski, po kojem svijet ima svoj kraj u Isusu Kristu. Nietzsche je imao ciklički pogled na svijet, on nije smatrao da svijet i povijest imaju svoj kraj već naprotiv, vjerovao je da se sve konstantno ponavlja, a granice vremena u obliku prošlosti, sadašnjosti i budućnosti se brišu. Bitno je ono *sada*. Nietzsche je smatrao da u svijetu, koji je po njemu ružan, treba doći do uspostave novih vrijednosti, vrijednosti koje će dovesti do nastanka nadčovjeka te će se tako srušiti nihilizam u kojem je svijet zapeo. Veliku ulogu u tome igrat će umjetnost, Nietzsche će nadčovjeka vidjeti kao dijete umjetnika koje ruši dotadašnje tradicionalne vrijednosti te koji uz pomoć umjetnosti vidi ovaj svijet onakvim kakav zaista jest.

2. Tumačenje povijesti do Nietzschea

Nietzscheovo tumačenje povijesti uvelike se razlikovalo od ondašnjeg uvriježenog tumačenja povijesti. Njegovo je poimanje vrlo slično grčkom i vraća nas dvije tisuće godina unazad te između njegovog i grčkog poimanja postoji velika sličnost. Grci su vjerovali da se povijest odvija ciklički, vrijeme je bilo kružno te su se dani i godišnja doba iznova vraćali.¹ Grci nisu bili jedini koji su vjerovali u ciklički tok povijesti. Kinezi, Indijci, Egipćani, Sumerani, svi su oni vjerovali da povijest nema svoj konačni kraj već da postoje uspon, procvat i pad. Ideja vječnog vraćanja istoga u grčkoj se kulturi može iščitati u mitovima jer većina grčkih mitova ima obilježja vječnog vraćanja. Ako uzmemo kao primjer Prometeja i njegovu kaznu za pomoć ljudima u obliku davanja znanja o vatri vidimo da je Prometej, kao besmrtnik, vječno morao trpjeti kaznu koju je na njega stavio Zeus u obliku orla/strvinara koji mu je vječno ključkao jetru.² Sličan primjer možemo vidjeti i kod Sizifa koji je zbog nepoštivanja bogova morao uz brdo gurati težak kamen. Kad bi stigao do samog vrha i htio ga prebaciti, kamen bi se skotrljao natrag niz brdo i Sizif je svaki put sve morao raditi iznova.³ Cikličko poimanje povijesti trajalo je do početaka kršćanstva i judaizma koji u potpunosti preokreću takvo poimanje tijekom povijesti koja tada postaje linearna - povijest spasenja. Uz dolazak linearnog poimanja povijesti dolazi i do nastajanja ideje napretka, povijest od tada ima svoj početak i kraj. Povijest tada dobiva svoj linearni smjer kretanja, od početka koji je nastao božjom voljom do kraja koji će se ostvariti kada nastupi Kraljevstvo nebesko.⁴ Pogled na svijet kakvog su imali Grci i Rimljani bio je poništen, povijest se više ciklički ne ponavlja, važni povijesni događaji postaju rođenje i smrt Isusa Krista. Takvo, novo, viđenje povijest prvi je utemeljio Sveti Pavao.⁵ Grci i Rimljani nisu imali razvijenu teoriju napretka u povijesti iz razloga što se većina njihovog shvaćanja povijesti odnosila na prepričavanje prijašnjih događaja, a ne toliko na zapisivanje. Grčki povijesno-politički pogled na povijest doživjet će svoj ponovni procvat tijekom 15. stoljeća u Italiji, a vrhunac tog procvata bit Niccolo Machiavelli.⁶ Dominantno kršćanski pogled na povijest potrajat će do G. B. Vica koji

¹ Ivica Zvonar, »Nietzsche contram historiam«, *Čemu: časopis studenata filozofije* II/6 (Zagreb, 1995), str. 19–26, na str. 19.

² Mike Dixon-Kennedy, *Encyclopedia of Greco-Roman Mythology* (Santa Barbara: ABC-CLIO, 1998), s. v. »Proteus«, pp. 262b–263a, na p. 263a.

³ Mike Dixon-Kennedy, *Encyclopedia of Greco-Roman Mythology* (Santa Barbara: ABC-CLIO, 1998), s. v. »Sisyphus«, p. 281b.

⁴ Zvonar, »Nietzsche contram historiam«, str. 20.

⁵ Hajo Holborn, »Greek and Modern Concepts of History«, *Journal of the History of Ideas* 10/1 (Pennsylvania, 1949), str. 3–13, na str. 7.

⁶ Holborn, »Greek and Modern Concepts of History«, str. 8.

će udariti temelje novovjekovne filozofije, a ujedno će imati ciklički pogled na povijest koji se očituje kroz izmjene faza napredovanja i nazadovanja. Po njemu povijest nema završetak.⁷ Vico će ostaviti veliki utjecaj na razvoj ideja o povijest te su „na njegovom tragu nastavili I. Kant (razlaganje pojma samosvijesti i transcendentalne kritike), J. Fichte (oblikovanje “Ja“ kroz povijest), G. W. F. Hegel (pojam duha), K. Marx (teorija rada i proizvodnje).⁸

⁷ Zvonar, »Nietzsche contram historiam«, str. 20.

⁸ Isto.

3. Nihilizam

Nietzsche je smatrao da je svijet bolestan, a zadaća filozofije leži u tome da oslobodi i izliječi čovjeka od bolesti koju mu ovaj svijet daje.⁹ U takvom svijetu došlo je do nastanka nihilizma, odnosno, obezvredjenja svih vrijednosti. Vrijednosti bi bile »norme, pravila ili principi koji određuju pored stvarnosti u svim njenim sferama«. ¹⁰ Taj poredak je određen nizom pravila, odnosno vrijednostima, a postoje „niže“ i „više“ vrijednosti. Za Nietzsche nihilizam nije sud da ništa nema smisla, već je nihilizam povijesni proces. Ukoliko nihilizam nije sud ili nazor, već povijesni proces, onda ga ne možemo nadvladati time što ćemo izreći da su nihilistički nazori krivi ili pogrešni, već isključivo promjenom takvog povijesnog procesa.¹¹ Ono je bolest života, bolest tradicionalnih vrijednosti koje su nas i dovele u ovakvu situaciju. Ukoliko se pokušamo od nihilizma obraniti obraćanjem na stare vrijednosti nećemo postići ništa drugo osim ponovnog vraćanje na put nihilizma.¹² Zašto je svijet ispao nihilistički? ? Zato što je Bog umro. Nietzscheova poznata rečenica *Bog je mrtav* ne znači ništa drugo nego „smrt“ poretka organiziranosti svijeta. Nietzsche takvu težnju za pronalaskom krajnjeg cilja smatra uzaludnom.¹³ Ovaj svijet nema niti trajnog cilja niti trajnog stanja.¹⁴ Svi dosadašnji pokušaji različitih religija ili ideologija, koji su na ovaj ili onaj način pokušali svijetu dati konačni cilj, propali su jer se svijet konstantno mijenja. Jedini način na koji bi svijet mogao imati svoj konačni cilj bio bi taj u kojemu postoji još jedan, pravi, svijet „iza“ ovog našeg svijeta. Nietzsche smatra da je to samo sanjarenje, ne moguće je pronaći takav svijet zato što on ne postoji, postoji samo ovaj svijet u kojemu živimo.¹⁵ Ipak, nije sve crno. Iako je svijet u kojemu živimo ružan i bolestan, upravo stoga možemo tražiti nove vrijednosti kako bismo ga uredili.¹⁶ Religija i znanost samo su neki od načina zbog kojih izbjegavamo mogućnost pronalaska novih vrijednosti te mi možemo ili biti slijepi i gluhi na situaciju u kojoj se nalazimo ili se možemo probuditi i pokušati nešto promijeniti.¹⁷ Postavlja se pitanje: kako od sustava tradicionalnih vrijednosti dolazi do pojave nihilizma te kako dolazi do pokušaja pronalaska krajnjeg cilja u povijesti?¹⁸ Jedini način da prihvatimo takav tijek je ako shvatimo da je sadašnjost opterećena budućnošću,

⁹ Krzysztof Michalski, »Nietzsche i nihilizam historije«, *Čemu: časopis studenata filozofije* II/6 (Zagreb, 1995), str. 89–101, na str. 90.

¹⁰ Michalski, »Nietzsche i nihilizam historije«, str. 91.

¹¹ Isto.

¹² Isto, str. 95.

¹³ Isto, str. 92.

¹⁴ Vladimir Jelkić, *Nietzsche: povratak vlastitosti* (Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo, 2001), str. 20.

¹⁵ Michalski, »Nietzsche i nihilizam historije«, str. 93.

¹⁶ Isto.

¹⁷ Isto, str. 94.

¹⁸ Michalski, »Nietzsche i nihilizam historije«, str. 95.

odnosno da shvatimo da je u sadašnjosti sadržana budućnost.¹⁹ Ovaj svijet ne možemo opisati opisivanjem „izvana“, nemoguće je pronaći izvanjske vrijednosti ovoga svijeta kada one ne postoje. Jedino kada svijet opisujemo „iznutra“ mi ga možemo shvatiti, zato što smo mi ti koji ovaj svijet proživljavamo i koji mu dajemo vrijednost.²⁰ Historija je krivac zašto je došlo do nestajanja vrijednosti te zašto smo zapali u nihilizam.²¹ Nietzscheu smetaju tradicionalne vrijednosti zato što se one uvijek opravdavaju uzrocima koji su izvan ovoga svijeta, poput Boga. Nietzsche tvrdi da nema svijeta iza ovoga svijeta, ovo je jedini svijet o kojemu tradicionalne vrijednosti trebaju ovisiti, ali ne ovise.²² Problem vjerovanja u svijet izvan ovoga je u tome što u takvoj situaciji mi preziremo ovaj svijet koji je jedini i u kojemu mi živimo. Promjena vrijednosti dogodit će se ako počnemo drugačije živjeti, ako prihvatimo filozofiju koja je „filozofija života“, a ne njegova teorija.²³ Nihilizam je, dakle, proces prijelaza, prijelaza iz perioda u kojemu znamo da dolazi do propasti Zapada i njegovih vrijednosti, te period u kojemu je do propasti Zapada i došlo. Trebaju se odbaciti Bog i transcendentalne vrijednosti, čovjek se treba okrenuti sebi te prirodi. Čovjekova sloboda se treba oslobiti utjecaja Boga i religije, u takvoj situaciji »zemlja zamjenjuje Boga samootuđenog čovječanstva«.²⁴

¹⁹ Isto, str. 96.

²⁰ Isto.

²¹ Isto, str. 97.

²² Isto, str. 98.

²³ Isto, str. 100.

²⁴ Eugen Fink, *Nietzsche's Philosophy*, translated by Goetz Richter (London: Continuum, 2003), str. 59.

4. Amor fati

Temu *Amor fati*, ljubav prema sudbini, Nietzsche je smatrao jednom od glavnih u svojem filozofskom opusu. Reći će za nju da je njegova „formula za veličinu ljudskog bića“.²⁵ *Amor fati* se često povezuje uz vječno vraćanje, ona bi bila karakteristika pojedinca koji je pozitivno reagirao na ideju o vječnom vraćanju, odnosno, pojedinac je spreman proživljavati svoj život iznova.²⁶ Iako je *amor fati* usko vezan uz Nietzscheovo vječno vraćanje, činjenica je da je jako malo literature posvećeno toj temi, ne samo kod istražitelja Nietzscheova opusa, već i kod samog Nietzschea. Voljeti i prihvatiti sudbinu znači biti spreman na patnju i nesreću koju nam sudbina sprema iz razloga što nam sudbina uvijek sprema određenu dozu istoga. U rijetkim slučajevima, kada nam život nije pružio nesreću, mi ćemo ostarjeti i umrijeti, stoga je patnja neizbježna.²⁷ Čovjekovim životom upravlja sudbina koliko god se pojedinac tome pokušao oduprijeti. Trebamo se zapitati kako voljeti sudbinu ako je suđeno da patimo i da umremo? Ciceron, stoik, dao je svoje viđenje prihvaćanja sudbine po kojemu, ako smo bolesni i suđeno nam je da ćemo umrijeti, liječnička je pomoć beskorisna. Ako smo bolesni i suđeno je da ćemo preživjeti, liječnička pomoć ponovno je beskorisna. Ili ćemo umrijeti ili preživjeti „tako da je besmisleno zvati doktora“.²⁸ Ljubav prema sudbini nailazi na dva paradoksa. Prvi je da je *amor fati* ljubav prema odbojnom predmetu, kako je moguće voljeti takav predmet? Drugi je da će se sudbina zbiti voljeli mi nju ili ne te se može postaviti pitanje koja je svrha ljubavi prema sudbini ako mi na našu sudbinu nemamo utjecaja. Postoje četiri forme ljubavi: *eros*, *agape*, *caritas* i *philia*. Od četiri navedene forme ljubavi, samo se *eros* i *agape* mogu povezati sa *amor fati*. Razlika između *eros* i *agape* „concerns the relation between loving and valuing“.²⁹ Obje tradicije smatraju da ljubav nije slijepa i da se ljubav odnosi na vrijednost objekta, ali se ne slažu u svezi prirode tog vrednovanja. Eros tradicija motivirana je našom percepcijom vrijednosti objekta: „we love someone or something because we value them“³⁰ Agape tradicija postavlja vrijednost na objekt neovisno o tome koja je vrijednost tom objektu prije pridodana: „we value someone or something because we love them“.³¹ Nije razjašnjeno je li Nietzsche imao na umu jednu od te dvije tradicije ljubavi kada je u pitanju *amor fati*. Ranije navedenu poveznicu između vječnog

²⁵ Béatrice Han-Pile, »Nietzsche and Amor Fati«, *European Journal of Philosophy* 19/2 (Hoboken, 2011), str. 224–261, na str. 224.

²⁶ Han-Pile, »Nietzsche and Amor Fati«, str. 224.

²⁷ Isto, str. 228.

²⁸ Isto.

²⁹ Isto, str. 229.

³⁰ Isto, str. 230.

³¹ Isto.

vraćanja i *amor fati* Nietzsche će izreći u svome djelu *Volja za moć* u kojemu navodi da, osim što moramo voljeti ono što je nužno, moramo voljeti i povratak nužnoga.³² Postoje autori koji *amor fati* tumače kao misaoni eksperiment. Po njemu, naša reakcija na naš cjelokupni život i naša volja da ga ponovno proživimo dokaz su našeg zadovoljstva njime. Ukoliko prihvaćamo svoj život i ponovno ga želimo iskusiti, mi smo njime zadovoljni, a ukoliko ne želimo, onda smo nezadovoljni.³³

³² Han-Pile, »Nietzsche and Amor Fati«, str. 234.

³³ Isto, str. 235.

5. Vječno vraćanje

Tema vječnog vraćanja jedna je od glavnih tema filozofske misli Friedricha Nietzschea, a razumjeti vječno vraćanje znači razumjeti ključ Nietzscheove filozofije³⁴ Upravo je u vječnom vraćanju Nietzscheov nadčovjek uspio nadvladati nihilizam.³⁵ Ono predstavlja „preokrenutu metafiziku“, predstavlja čežnju volje za moć da se usavršava.³⁶ Takva Nietzscheova misao ukida opreku između prošlosti i budućnosti, prošlost ima odlike budućnosti ali i budućnost ima odlike prošlosti.³⁷ To znači da volja za moć više ne može ići samo naprijed, pošto budućnost utječe na prošlost ali i prošlost na budućnost. Kada je u pitanju vječno vraćanje važno je dotaći se i volje za moć. Ovaj nastavak *za moć* objašnjava samu bit volje, ono je temelj karaktera bića.³⁸ Ona označava borbu između života i smrti, a ta se borba očituje kroz vrijeme. Nijedno živo biće nije u stanju vratiti prošlost, i u tome leži ropstvo volje za moć. Tu će se ključnim pokazati Nietzscheov ciklički način gledanja na povijest.³⁹ U takvoj situaciji, u kojoj je vrijeme cikličko, volja za moć djeluje nemoćno. Kako bi volja za moć imala svoju ulogu i smisao Nietzsche će na njena leđa staviti teret vječnosti. Brišu se granice između prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, volja za moć više ne može gledati samo naprijed, u budućnost, mora se okrenuti i prošlosti.⁴⁰ U svome djelu *Volja za moć* Nietzsche će dati skicu vječnog vraćanja, ali će ona ostati nedovršena. Skica ide ovako: »1. Izlaganje učenja i njegovih teoretskih osnova i zaključaka, 2. Dokaz učenja, 3. Vjerojatnije posljedice od toga što će se u to učenje povjerovati ono dovodi sve do prijeloma), a) sredstva da se ono podnese; b) sredstva da se ono odstrani, 4. Njegovo mjesto u historiji, kao središte. Vrijeme najveće opasnosti. Osnivanje jedne oligarhije *iznad* naroda i njihovih interesa: odgajanje za svečovječansku politiku. Pandan jezuitizmu.«⁴¹ Prošlost više nije neko „izgubljeno vrijeme“, naprotiv, ona ima velikog utjecaja na budućnost.⁴² Ukoliko je prošlost beskonačna, onda su sve stvari koje su se u prošlosti mogle dogoditi već zbile, što znači da prošlost mora imati svoj kraj. Ukoliko prošlost sadrži beskonačnost stvarnih događaja to znači da je svaka mogućnost isprljena, odnosno, sve je već bilo stvarnost.⁴³ Nietzscheovo vječno vraćanje je bazirano na beskonačnosti budućnosti i prošlosti. Takva pomisao na čovjeka može djelovati

³⁴ Danko Grlić, *Friedrich Nietzsche* (Zagreb: Naprijed, 1988), str. 119.

³⁵ Goran Kalašević, »Nietzscheova filozofija i kršćanstvo«, *Počeci: časopis bogoslova Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja 5/1* (Split, 2004), str. 4–14, na str. 10.

³⁶ Kalašević, »Nietzscheova filozofija i kršćanstvo«, str. 10.

³⁷ Isto, str. 10.

³⁸ Isto, str. 8.

³⁹ Isto, str. 9.

⁴⁰ Isto.

⁴¹ Grlić, *Friedrich Nietzsche*, str. 122.

⁴² Kalašević, »Nietzscheova filozofija i kršćanstvo«, str. 9.

⁴³ Fink, *Nietzsche's Philosophy*, str. 77.

degutantno, ukoliko se sve ponovno događa to znači da su svi rizici i događaji naših života zapravo beznačajni.⁴⁴ Prošlost, sadašnjost i budućnost će zbog vječnog vraćanja posto stalno »sada«, a »tu stalnost »sada« metafizička europska tradicija naziva vječnošću.«⁴⁵ Ukoliko su svi događaji predeterminirani mi na naš život možemo gledati sa obeshrabrenošću, zašto bi se trudili ili riskirali oko nečega ukoliko je već determinirano da se to hoće ili neće dogoditi. Postoji i druga mogućnost, na povijest možemo gledati da, iako je sve već određeno, naše odluke i dalje određuju budućnost. Osim te nadolazeće budućnosti naše odluke sada će imati utjecaj na sve budućnosti koje se još nisu dogodile.⁴⁶ Naše odluke ponovno imaju vrijednost, iako je budućnost determinirana, naše odluke su i dalje te koje utječu na tu njezinu determiniranost. Volja za moć će vječnost morati naučiti ljubiti, voljeti i izdržati.⁴⁷ Kada čovjek shvati vječno vraćanje kao svoju sudbinu on postaje nadčovjek, odnosno »pionir koji prekoračuje granice poznatog, svjesni subjekt vječnog povratka, borac protiv okolišnih klišeja kao što je misao da sve mora proći u upasti u ponos kaosa.«⁴⁸ Kako bi čovjek uopće mogao shvatiti što vječno vraćanje je on prvo mora osjetiti najveću zemaljsku bol, a jednom kada to uspije, moći će spoznati i što je Dobro i Zlo.⁴⁹ Dobro bi bila moć kojom u radost pretvaramo bol koju osjetimo, a to nam omogućuje da postanemo ono što jesmo. Zlo bi bila naša ograničenost, odnosno sve prepreke koje imamo na našem putu da uspijemo dostići naš cilj, cilj u kojemu Zlo pretvaramo u Dobro. Takvo Nietzscheovo mišljenje znači da ćemo opet proživjeti ovaj život koji sada imamo, a s njim i sve uspone i padove koje smo tijekom ovog života proživjeli..⁵⁰ Točno vrijeme koje je potrebno da se vječno vraćanje dogodi ne znamo, ali će se to dogoditi onog trenutka kada sve moguće kombinacije atoma i njihovih kretanja budu iskorištene.⁵¹ Takvo poimanje povijesti se u potpunosti razlikuje od onog kršćanskog poimanja povijesti, vječno vraćanje Nietzsche smatra Dobrim, dok bi kršćani koji čuju takvu ideju pomislili da je to Zlo. Nietzsche ruši kršćansko-teološku koncepciju svijeta, krajnji cilj naše težnje više nije Bog, već je vječno vraćanje taj „finalni“ cilj.⁵² Umjesto teološkog ili metafizičkog učenja Nietzsche stavlja učenje o vječnom vraćanju. Takvog učenja dostojni su samo oni najjači, oni koji su sposobni izdržati vječno vraćanje, a slabiji bivaju ostavljeni po strani.⁵³ Bitno je da se čovjek od znanja, odnosno

⁴⁴ Fink, *Nietzsche's Philosophy*, str. 78.

⁴⁵ Grlić, *Friedrich Nietzsche*, str. 119.

⁴⁶ Fink, *Nietzsche's Philosophy*, str. 78.

⁴⁷ Grlić, *Friedrich Nietzsche*, str. 120.

⁴⁸ Fulvio Šuran, »Sudbina nadčovjeka kao vječni povratak sebi«, *Metodički ogleđi: časopis za filozofiju odgoja* 10/1 (Zagreb, 2003), str. 9–37, na str. 9.

⁴⁹ Šuran, »Sudbina nadčovjeka kao vječni povratak sebi«, str. 23.

⁵⁰ Isto, str. 23.

⁵¹ Isto.

⁵² Grlić, *Friedrich Nietzsche*, str. 126.

⁵³ Isto, str. 127.

nadčovjek, usudi trpjeti sve nedaće ovoga života jer samo tako »može zaustaviti neumitnu prolaznost svega i nadiranje izvornog ništavila«. ⁵⁴ Čovječja jaka volja je ključna u dobu sveopćeg nihilizma, dobu u kojemu su izgubljene sve vrijednosti, u takvome dobu ljudska volja je ta koja će zatražiti i ponoviti isti takav život. ⁵⁵

⁵⁴ Šuran, »Sudbina nadčovjeka kao vječni povratak sebi«, str. 23.

⁵⁵ Isto, str. 24.

6. Nietzscheovo poimanje historije i poveznica umjetnosti i vječnog vraćanja

Nietzsche će imati kritičko mišljenje o tri vrste shvaćanje povijesti, a to su: monumentalna, antikvarna i kritička vrsta.⁵⁶ Za monumentalno shvaćanje povijesti Nietzsche će reći da ono u povijesti nalazi primjere te ih u sadašnjosti nastavlja. U takvoj vrsti shvaćanja povijesti čovjek se ugleda samo na velike i važne događaje tijekom povijesti, kao naprimjer Francusku revoluciju koja je poprilično zastupljena u razgovorima o slobodi. Ljudi u takvoj vrsti shvaćanja povijesti gledaju na likove iz događaja iz prošlosti kako bi pronašli uzore u svome životu.⁵⁷ Osoba koja na monumelnu povijest gleda sa oduševljenjem žudi za veličinom, nada se da će ista ona veličina koja je kroz povijest krasila poznate ličnosti sada krasiti njega.⁵⁸ Takva osoba se samo može nadati da će se na Zemlji ponoviti isti uvjeti kao i u prošlosti, da će se motivi i katastrofe ponoviti u istim intervalima, tek onda bi osoba koja uzdiže monumentalnost mogla otkriti »kompletnu ikoničnu istinu«.⁵⁹ Antikvaran način shvaćanja povijesti je suprotan od monumentalnog. U njemu pojedinac na sve događaje u prošlosti gleda s iste razine, naprimjer, jednako je važan događaj gradnje Kineskog zida i zida obične kuće.⁶⁰ Sve je jednako bitno i vrijedno, sve prolazne stvari tada dobivaju na važnosti.⁶¹ Nietzsche smatra da takav način shvaćanja povijesti »paralizira aktivnog čovjeka«, a kritika je i na tome što se više ne cijeni sadašnjost i sadašnji događaji nego isključivo starina.⁶² Zadnji je kritički način promatranja povijesti, kod njega mi iz povijesti uzimamo ono što nam je potrebno kako bismo gradili budućnost.⁶³ Kritičko shvaćanje povijesti povijest istražuje i osuđuje. Osuđivanje povijest ne provodi pravda, već sam život.⁶⁴ Bitno je naglasiti da niti jedan od takva tri načina gledanja na povijest nije objektivn, svaki je na jedan način ograničen. Monumentalan zato što promatra samo velike događaje a ignorira ostalo, antikvaran zato što svu povijest i njezine događaje svodi na istu razinu značaja, a kritički zbog »izoštrenog pogleda na ono promašeno«.⁶⁵ Osobama koje se bave historijom povijest ne služi kako bi došli do čiste spoznaje već im je povijest u službi

⁵⁶ Vladimir Jelkić, »Kraj povijesti ili nova epoha?«, *Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja* 15/2 (Zagreb, 2008), str. 79–85, na str. 81.

⁵⁷ Goran Gretić, »Nietzscheovo tumačenje historije«, *Politička misao: časopis za politologiju* 44/3 (Zagreb, 2007), str. 103–120, str. 108.

⁵⁸ Friedrich Nietzsche, *On the Use and Abuse of History for Life*, translated by Ian C. Johnson (Nanaimo: Malaspina University College, 1998), str. 9.

⁵⁹ Nietzsche, *On the Use and Abuse of History for Life*, str. 9.

⁶⁰ Isto, str. 12.

⁶¹ Isto.

⁶² Jelkić, »Kraj povijesti ili nova epoha?«, str. 82.

⁶³ Isto.

⁶⁴ Nietzsche, *On the Use and Abuse of History for Life*, str. 13.

⁶⁵ Gretić, »Nietzscheovo tumačenje historije«, str. 109.

života a to postižu ili na monumentalni, ili antikvarni ili kritički način.⁶⁶ Ta tri načina gledanja na historiju su aspekti historijskog obrazovanja, a upravo su oni razlog zašto je došlo do iskrivljenja i paralize života.⁶⁷ Takvo obrazovanje je od čovjeka načinilo stado, čovjek se okreće povijesti kako bi u njoj pronašao utjehu, umjesto da traži put u slobodu.⁶⁸ Nietzsche poziva na protest protiv takvog, historijskog odgoja mladih, po njemu čovjek prvo treba naučiti živjeti, a tek onda dolazi historija koja po njemu treba biti u službi života.⁶⁹ Treba se izbaciti učenje pukih pojmova koji nas uče o prošlim vremenima a ne o životu.⁷⁰ Kod Nietzsche nema krajnjeg cilja povijesti, svako nas razdoblje treba nečemu naučiti, nakon svakog razdoblja trebamo napredovati.⁷¹ Prema Nietzscheu, to bi značilo da povijest nema svoj kraj, jedino do čega možemo doći je kraj jedne njezine interpretacije.⁷² Nietzsche je svojom filozofijom pokušao vratiti život jakom čovjeku, a u tom svojem pokušaju dotakao se i umjetnosti.⁷³ Prema Nietzscheu, svijet je neizdrživ, a umjetnost je ta koja bi trebala »afirmirati život«. ⁷⁴ Umjetnost se postavlja nasuprot istini, važnija je od nje. Istinu Nietzsche čak smatra i ružnom, a u djelu *Volja za moć* izreći će »imamo umjetnost da ne bismo propali zbog istine«. ⁷⁵ Nietzsche nema lijepo mišljenje o svijetu, smatra ga ružnim, a u umjetnosti vidi određeni spas koji će omogućiti čovjeku da u takvom svijetu uspije „preživjeti“. Umjetnost na svome vrhuncu, odnosno tragedija, najbolje ukazuje na vječno vraćanje istog. Ona je ta koja taj vanjski, svjetski privid odstranjuje, ona nam omogućava da vidimo pravo „lice“ svijeta.⁷⁶ Zanimljivo je da, iako nam umjetnost omogućava da odstranimo taj svjetski privid, upravo je ona ta koja nam prikazuje tragediju ljudskog života, a ujedno i da se tragedije života može predstavljati kao nešto sjajno. Na početku djela *Tako je govorio Zaratustra* Nietzsche će iznijeti svoju strukturu vrijednosti umjetnosti, a to će prikazati kroz tri preobrazbe. Prva je bila preobrazba u devu, gdje čovjek svu tradiciju i moral mora nositi isključivo na svojim leđima, a to nosi iz razloga što je Bog mrtav.⁷⁷ Metaforički, to je prikaz čovjeka koji je vjernik i idealist, on kleči pred Bogom i pred moralom i vrijednostima koje je sam sebi postavio. Takav čovjek ne želi lagan život, on čezne za izazovima. On se pokorava Bogu i životu koji mu je

⁶⁶ Gretić, »Nietzscheovo tumačenje historije«, str. 111.

⁶⁷ Zvonar, »Nietzsche contram historiam«, str. 4.

⁶⁸ Isto.

⁶⁹ Friedrich Nietzsche, *O koristi i štetnosti historije za život*, preveo i priredio Damir Barbarić (Zagreb: Matica hrvatska, 2004), str. 86.

⁷⁰ Nietzsche, *O koristi i štetnosti historije za život*, str. 89.

⁷¹ Jelkić, »Kraj povijesti ili nova epoha?«, str. 81.

⁷² Isto, str. 82.

⁷³ Slavko Platz, »Friedrich Nietzsche o umjetnosti«, *Obnovljeni Život: časopis za filozofiju i religijske znanosti* 57/1 (Zagreb, 2002), str. 91–103, na str. 93.

⁷⁴ Platz, »Friedrich Nietzsche o umjetnosti«, str. 93.

⁷⁵ Isto.

⁷⁶ Isto, str. 95.

⁷⁷ Isto, str. 96.

predoređen.⁷⁸ Druga preobrazba je ona u lava, koji pred sobom ruši sve vrijednosti, ali ih u isto vrijeme nije sposoban i iznova stvarati. Čovjek kao lav ne podnosi nikakav moral, on je sada slobodan pojedinac.⁷⁹ On otkriva svoju latentnu slobodu te pobjeđuje radikalno ropstvo u kojemu se nalazio, a to ropstvo je prihvaćanje smisla života kao takvoga.⁸⁰ Finalna, zadnja preobrazba, je ona u dijete. Dijete sve zanima, znatiželjno je i željno znanja. »Smrt Boga otkriva razigranu, riskantnu igru ljudske egzistencije«.⁸¹ Prelazak čovjeka u nadčovjeka nije neki biološki proces, već proces u kojemu dolazi do razvijanja »konačne slobode«⁸² Osim toga, dijete karakterizira ono što bi trebalo karakterizirati svakog filozofa, ono ispituje, usudi se pitati i usudi se biti znatiželjno. Dijete je to koje svojom igrom otkriva vječno vraćanje istog, ne opterećuje se niti prošlošću niti budućnošću već naprotiv, bitna mu je sadašnjost. Treća preobrazba, ona u dijete, treba označavati karakteristike koje bi opisivale nadčovjeka. Dijete je to koje karakterizira umjetnika, on prevladava preobrazbe deva, tegljača, i lava, razarača, te kao dijete otkriva smisao kozmičkog opstanka.⁸³ U takvoj situaciji igre umjetnika i djeteta umjetnost će ostati nevina i tragična, a kao takva može nam dati odgovor i otkriti »tragični bitak svijeta«.⁸⁴ Fink tvrdi da gore navedene tri transformacije, deva, lav i dijete, ne predstavljaju samo »esencijalnu transformaciju slobode« koja tvori nadčovjeka, nego također predstavljaju i »korake na Nietzscheovom putu misli«.⁸⁵ Deva se u tom pogledu odnosi na genija, lav se odnosi na slobodni duh a dijete se odnosi na Zaratustru.⁸⁶ Nietzsche je s takvim poimanjem *vječnog vraćanja* pokušao opisati ontološku strukturu svijeta kao umjetničku težnju, odnosno kao »igru u umjetnosti i kao stanje kozmičkog svijeta«.⁸⁷ Time ukida dimenzije vremena, prošlost mu je predstavljala potencijal budućnosti, a budućnost je predstavljala neizmjenjivost prošlosti.⁸⁸ Kada se čovjek uspije riješiti okova prošlosti i tradicije, može postati nadčovjekom. On je umjetnik, prihvaća svoju sudbinu koja se očituje kroz vječno vraćanje, sve mu je igra. Igra koja je vječna, prožeta je onim dionizijskim, onim opojnim i strastvenim, simbolom čovjeka koji je u skladu sa prirodom.⁸⁹ Takvu igru, kao otvorenost svijetu, Nietzsche će nazvati *amor fati*.⁹⁰ I *amor fati* i vječno vraćanje su ključni u Nietzscheovo filozofiji, a njihova bitnost se očituje kod potvrde

⁷⁸ Fink, *Nietzsche's Philosophy*, str. 61.

⁷⁹ Platz, »Friedrich Nietzsche o umjetnosti«, str. 97.

⁸⁰ Fink, *Nietzsche's Philosophy*, str. 61.

⁸¹ Isto, str. 62.

⁸² Isto.

⁸³ Platz, »Friedrich Nietzsche o umjetnosti«, str. 97.

⁸⁴ Isto.

⁸⁵ Fink, *Nietzsche's Philosophy*, str. 62.

⁸⁶ Isto.

⁸⁷ Platz, »Friedrich Nietzsche o umjetnosti«, str. 97.

⁸⁸ Isto.

⁸⁹ Isto, str. 98.

⁹⁰ Jelkić, *Nietzsche: povratak vlastitosti*, str. 17.

života.⁹¹ Čovjek očima umjetnika gleda na sve stvari kao na predmete umjetnosti, a na taj način on sebi omogućava put prema nadčovjeku te put prema vječnom vraćanju. Takav je način jedini autentičan način postojanja u svijetu u kojemu je sve neautentično, te čovjek shvaća da je vječno vraćanje jedina bit njegova života.⁹² Takvim načinom poimanja umjetnosti Nietzsche je utemeljio novu dimenziju vremena, vrijeme više nije ono klasično, ali nije ni transcendentalno.⁹³ Smrću Boga mjera ljudske egzistencije više nije u Božjim rukama, sve temeljne ljudske brige se ponovno ispituju i ocjenjuju.⁹⁴ Smrću Boga ljudska sloboda dobija svoj puni potencijal, čovjek je napokon slobodan istraživati, više ne postoji nešto transcendentalno da ga ograničava, umjesto kršćanskog Boga Nietzsche postavlja zemlju.⁹⁵

⁹¹ Isto, str. 24.

⁹² Platz, »Friedrich Nietzsche o umjetnosti«, str. 98.

⁹³ Isto, str. 99.

⁹⁴ Fink, *Nietzsche's Philosophy*, str. 63.

⁹⁵ Isto, str. 64.

7. Zaključak

Što je Nietzsche pokušao sa svojom idejom o vječnom vraćanju? Neki smatraju da je to bio misaoni eksperiment, po kojemu se trebamo potruditi živjeti dobar i pun život iz razloga što ćemo ga opet morati takvog proživjeti. Nietzsche je sigurno htio da se čovjek probudi, da se počne zalagati sa sebe i za svoj život i da čovjeku njegov vlastiti život postane ono najvažnije. Nietzsche će se u svojem promišljanju o povijesti dotaknuti cijeloga svijeta, svijeta kojega je on smatrao mučnim i ružnim, ali je isto tako smatrao da je ovo svijet u kojemu živimo i da izvan njega nema ničega. Trebamo ponovno postati dijete, trebamo otkriti smisao života, trebamo sa sebe skinuti okove prošlosti koji nas priječe u našem napretku, a upravo ćemo tako postati nadčovjekom, kada ćemo na prvo mjesto stavljati nas a ne Boga. Jedino tako možemo nadvladati život i nihilizam u ovakvom svijetu.

8. Popis literature

Dixon-Kennedy, Mike. 1998. *Encyclopedia of Greco-Roman Mythology* (Santa Barbara: ABC-CLIO, 1998);

Fink, Eugen. 2003. *Nietzsche's Philosophy*, translated by Goetz Richter (London: Continuum, 2003);

Gretić, Goran. 2007. »Nietzscheovo tumačenje historije«, *Politička misao: časopis za politologiju* 44/3 (Zagreb, 2007), str. 103–120;

Grić, Danko. 1988. *Friedrich Nietzsche* (Zagreb: Naprijed, 1988);

Han-Pile, Béatrice. 2011. »Nietzsche and Amor Fati«, *European Journal of Philosophy* 19/2 (Hoboken, 2011), str. 224–261;

Holborn, Hajo. 1949. »Greek and Modern Concepts of History«, *Journal of the History of Ideas* 10/1 (Pennsylvania, 1949), str. 3–13;

Jelkić, Vladimir. 2008. »Kraj povijesti ili nova epoha?«, *Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja* 15/2 (Zagreb, 2008), str. 79–85;

Jelkić, Vladimir. 2001. *Nietzsche: povratak vlastitosti* (Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo, 2001);

Kalašević, Goran. 2004. »Nietzscheova filozofija i kršćanstvo«, *Počeci: časopis bogoslova Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja* 5/1 (Split, 2004), str. 4–14;

Michalski, Krzysztof. 1995. »Nietzsche i nihilizam historije«, *Čemu: časopis studenata filozofije* II/6 (Zagreb, 1995), str. 89–101;

Nietzsche, Friedrich. 2004. *O koristi i štetnosti historije za život*, preveo i priredio Damir Barbarić (Zagreb: Matica hrvatska, 2004);

Nietzsche, Friedrich. 1998. *On the Use and Abuse of History for Life*, translated by Ian C. Johnson (Nanaimo: Malaspina University College, 1998);

Platz, Slavko. 2002. »Friedrich Nietzsche o umjetnosti«, *Obnovljeni Život: časopis za filozofiju i religijske znanosti* 57/1 (Zagreb, 2002), str. 91–103;

Šuran, Fulvio. 2003. »Sudbina nadčovjeka kao vječni povratak sebi«, *Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja* 10/1 (Zagreb, 2003), str. 9–37;

Zvonar, Ivica. 1995. »Nietzsche contram historiam«, *Čemu: časopis studenata filozofije* II/6 (Zagreb, 1995), str. 19–26.